

Віталіна Кизилова
Доктор філологічних наук, професор
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
м. Старобільськ

**НАЦІЄТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ І МИСТЕЦЬКА ЯКІСТЬ
ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА:
ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗРІЗ ПРОБЛЕМИ**

Суспільно-політичні й культурно-естетичні зрушення в Україні нині актуалізували численні дискусії щодо корпусу проблем, пов'язаних із питаннями національної ідентичності, свідомості, патріотизму, любові до Батьківщини тощо. Однією з таких стала «Герої не вмирають!» або Патріотизм у житті та книжці для дітей, що розгорнулася на електронному ресурсі КЛЮЧ (краща література юним читачам); стосувалася вона корпусу сучасних українських художніх творів для дітей та юнацтва. Актуалізуючи поняття виховувати, формувати, прищеплювати, модератори зробили спробу занурити її учасників у педагогічний, дидактико-ідеологічний

дискурс, котрий свого часу (минуле століття) був домінуючим щодо творчості для юного читача. Утім, погляди респондентів свідчать про контрпродуктивність такого підходу до оцінки художніх текстів, адресованих дитячій і підлітково-юнацькій аудиторії.

Літературознавці, педагоги, працівники бібліотек, самі письменники вважають небезпечною заміну старих ідеологічних доктрин на нові: національні, демократичні. Так, на запитання «Діти мають рости патріотами своєї Батьківщини, та чи означає це, що сучасні автори ЗОБОВ'ЯЗАНІ створювати тексти, котрі б формували в дітях патріотичні світоглядні матриці?» більшість відповідей була доволі прогнозованою:

– найкраща стратегія щодо патріотизму – це якомога менше словесних маніпуляцій із цим поняттям і якомога більше практичних демонстрацій того, що означає любити свою землю, своє місто, свою вулицю і дбати про них (В. Вздутьська, редакторка, дитяча письменниця);

– література – це не твір на замовлення <...> Не кожен письменник спроможний написати високоякісний у художньому плані текст, який би відповідав віковим особливостям адресатів, повноцінно виконував функцію формування у дітей патріотичної світоглядної матриці. Такими темами, мотивами, ідеями, героями автору потрібно по-справжньому жити... (Тетяна Качак, літературознавець, викладач);

– Коли мова заходить про літературу як інструмент формування будь-чого, у мене це викликає сталий скепсис. <...> не певен, що письменники зобов'язані створювати якісь тексти <...> Література – це передовсім мистецтво. А, як на мене, цінність мистецтва полягає не у вмінні переконливо говорити на правильні чи модні теми, а в здатності повертати людину до її природного стану – свободи. Література не мусить і не повинна... (Дмитро Кузьменко, письменник).

– автори не зобов'язані створювати щось спеціально, адже насильно не можна нічого нав'язати, тим паче повагу та любов до Батьківщини, її історії та традицій; не можна зобов'язувати автора ні до чого, бо тоді втрачається «магія» творчості та тексти виходять менш талановиті та нещирі; не можна сказати що автори ЗОБОВ'ЯЗАНІ створювати безліч патріотичних книжок. Дітям потрібно прищеплювати любов до патріотизму у ненав'язливій

формі, адже якщо постійно і на кожному кроці говорити дитині «Будь патріотом», у результаті можна отримати зовсім іншу реакцію (працівники Херсонської обласної бібліотеки, на сайті подано без прізвищ) [1].

Як бачимо, полеміка загострила проблему мистецької якості творів для дітей та юнацтва, художньої майстерності автора, котрий поєднує свої ідейні настанови з художньою практикою їхнього втілення й у такий спосіб виявляє рівень «вписаності» твору в художні пошуки доби.

З огляду на той факт, що ідейність не належить до першорядних художніх цінностей, поняття художній твір для дитини чи підлітка тлумачимо як мистецький феномен, здатний транслювати різнопланову інформацію, що міститься в ньому, наділений естетичними властивостями, красою, стильовою досконалістю. Письменник/автор художнього твору привносить у мистецький продукт власне бачення як конкретного життєвого чи історичного матеріалу, так і його образної іпостасі, модифікує ті чи ті принципи його мистецької «обробки». За таких умов актуалізується авторське знання певних історичних подій, авторський погляд на них, на героїв, на залучені до оповідної течії події. Але, поза сумнівом, не йдеться про зобов'язання, суспільні замовлення й запити, адже в такому випадку творчий процес прогнозовано перетвориться на диктат, зокрема, ідеологічних доктрин доби, урядових і суспільних норм тощо.

Це, звісно, не означає, що сучасна дитина чи підліток мають бути позбавлені можливості осмислювати складні події минулого, дії і вчинки історичних постатей, проводити аналогії із сьогоденням, зокрема й із залученням творів художньої літератури, що стає підґрунтям формування в них національної ідентичності, духовності, національної свідомості й самосвідомості. Утім, підвищених вимог до художньої творчості як до вичерпного відбиття дійсності, енциклопедичного відтворення всіх його сторін і особливостей життя висувати не можна.

Історичні й життєві факти в художньому творі, скерованому на дитячу та підлітково-юнацьку аудиторію, так само, як і на аудиторію дорослу, підготовлену певним життєвим досвідом, постають не декоративним фоном, а суттю морального макрокосму народжуваної упродовж віків української нації. Пізнання цієї суті засобами

художнього слова потребує мистецьких засад її вираження системою (і органікою) художніх характерів, неповторно-національними інгредієнтами авторського стилю, авторського світобачення і світовідчуття, що врешті-решт, і є тим матеріалом художньої творчості, який не тільки передує художній практиці, а й багато в чому її скеровує.

Варто також відзначити, що художньо повновартісне розв'язання проблем у творі можливе лише за умови, коли митець (автор художнього тексту) і його мистецтво (художній твір) мають відповідно підготовленого реципієнта. При тому підготовленого не лише (і не стільки) літературою, а й життям, де процеси, що їх автор хоче мати чи бачити в статусі дійсних, є для читача також фактом його внутрішнього досвіду.

Автор художнього твору, скерованого на дитячу та підлітково-юнацьку аудиторію, заряджає її відповідною енергією, емоціями; успішність же впливу на неї пов'язана зі вписаністю мистецького продукту в генотипну структуру української історії, його художньою довершеністю, фактом існування не лише в автора, а й у читача достатнього рівня фактичних історичних знань як впливового чинника на формування національно-патріотичних, світоглядних уявлень.

Література

1. «Герої не вмирають!» або Патріотизм у житті та книжці для дітей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/513>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 05.02.18.